

Międzynarodowe Prawo Humanitarne

Międzynarodowe prawo humanitarne (MPH), zwane także prawem konfliktów zbrojnych (dawniej prawem wojennym- łac. *ius in bello*) jest częścią prawa międzynarodowego publicznego, która służy rozwiązywaniu problemów humanitarnych wynikających z konfliktów zbrojnych, w szczególności poprzez normy prawne zawierające:

- ograniczenia w metodach i środkach prowadzenia działań zbrojnych
- zasady ochrony mienia i ludności niezaangażowanej w działania zbrojne przed skutkami tych działań.

Nowożytne prawo konfliktów zbrojnych rozwinęło się XIX wieku. Fundamentalnymi umowami międzynarodowymi z tego zakresu są przede wszystkim tzw. Konwencje Haskie z 29 lipca 1864 r. i 18 października 1907 r., oraz tzw. Konwencje Genewskie z 12 sierpnia 1949 r., wraz z dwoma protokołami dodatkowymi do nich z 1977 r. Oprócz wyżej wymienionych aktów, ważnym źródłem norm MPH jest zwyczaj międzynarodowy. W ramach Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża prowadzone są prace nad identyfikowaniem i opisywaniem praktyki państw w zakresie MPH, oraz określaniem norm o charakterze zwyczaju międzynarodowego.

Główne zasady MPH przyświecające zarówno większości konwencji, jak i zwyczajom w tej dziedzinie można określić następująco:

- Strony konfliktu zbrojnego muszą w każdym momencie rozróżniać siły zbrojne od ludności cywilnej, która nie może być atakowana. Ataki zbrojne mogą być skierowane wyłącznie na cele wojskowe. Osoby, które zaprzestały walki muszą być traktowane w sposób humanitarny. Niedozwolone jest zabijanie lub ranienie przeciwnika, który nie może już brać udziału w walce;
- Ani strony konfliktu zbrojnego, ani członkowie ich sił zbrojnych nie mają pełnej swobody w wyborze metod i środków prowadzenia działań zbrojnych. Zabronione jest używanie metod i środków, których użycie może spowodować nieuzasadnione straty lub nadmierne cierpienie;
- Ranni i chorzy muszą być objęci opieką przez stronę, która ma ich w swojej kontroli;
- Personel, budynki i sprzęt medyczny podlegają ochronie od ataków;
- Jeńcom pojmanym przez stronę przeciwną należy się poszanowanie dla ich życia, zdrowia, praw osobistych oraz ochrona przed aktami agresji i represji.

Odpowiedzialnymi za wdrażanie norm prawa humanitarnego są przede wszystkim państwa. Zgodnie z art. 1 Konwencji Genewskich państwa są obowiązane nie tylko do przestrzegania przepisów Konwencji, ale także do dopilnowania przestrzegania ich we wszystkich

okolicznościach. Oznacza to, iż państwa strony Konwencji mają obowiązek wpływania za pomocą wszelkich możliwych środków na przestrzeganie Konwencji także przez jej nie strony. Ważnym krokiem na drodze egzekwowania naruszeń MPH było powołanie Międzynarodowego Trybunału Karnego, odpowiedzialnego za sędzenie osób fizycznych winnych przestępstw wojennych. Art. 8 Statutu Rzymskiego MTK stanowi, iż Trybunał ma jurysdykcję m.in. w sprawach zbrodni wojennych rozumianych jako naruszenie Konwencji Genewskich z 12 sierpnia 1949 r. Dużą rolę w monitorowaniu przestrzegania przez państwa MPH odgrywa Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża. Będąc organizacją pozarządową o szczególnym charakterze, MKCK nie tylko stoi na straży przestrzegania prawa humanitarnego, przede wszystkim Konwencji Genewskich, ale także aktywnie uczestniczy w jego rozwoju i promocji zasad mu przyświecających.

Więcej informacji nt. międzynarodowego prawa humanitarnego można znaleźć pod adresami:

1. <http://www.icrc.org/>
2. <http://www.icrc.org/eng/war-and-law/treaties-customary-law/customary-law/index.jsp>
3. <http://www.pck.pl/>

ZESPÓŁ DO SPRAW MIĘDZYNARODOWEGO PRAWA HUMANITARNEGO

Zespół do Spraw Międzynarodowego Prawa Humanitarnego został powołany Zarządzeniem Nr 51 Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 maja 2004 r. (M.P. Nr 23, poz. 402). Jest organem opiniodawczo- doradczym Prezesa Rady Ministrów, do którego zadań należy przede wszystkim:

- Dokonywanie analizy i przeglądu umów międzynarodowych dotyczących MPH oraz formułowanie opinii w tym zakresie;
- Przedstawianie Prezesowi Rady Ministrów okresowych opinii na temat działań legislacyjnych, organizacyjnych i edukacyjnych, jakie należy podjąć w celu zapewnienia wykonania zobowiązań RP w dziedzinie MPH;
- Opiniowanie, na wniosek właściwego ministra, stanowiska Polski na konferencje międzynarodowe oraz na temat realizacji zobowiązań podjętych na tych konferencjach;
- Utrzymywanie kontaktów i wymianę informacji z innymi Komitetami i Komisjami zajmującymi się problematyką MPH, w szczególności z Komisją do spraw Upowszechniania Międzynarodowego Prawa Humanitarnego działającą przy Zarządzie Głównym Polskiego Czerwonego Krzyża.

Członkami Zespołu, oprócz przedstawicieli MSZ, są także reprezentanci Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, oraz ministerstw: Spraw Wewnętrznych, Administracji, Finansów, Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Nauki, Obrony i Sprawiedliwości. Ponadto, do udziału w spotkaniach zapraszani są częstokroć przedstawiciele instytucji bezpośrednio zaangażowanych w działania związane z MPH, m.in. Polskiego Czerwonego Krzyża, Polskiej Akcji Humanitarnej, Caritas.

MIĘDZYNARODOWA SŁUŻBA POSZUKIWAŃ (International Tracing Service- ITS)

II wojna światowa, będąc najkrwawszym konfliktem w dziejach ludzkości, odcisnęła piętno na całej późniejszej historii świata. Cechą charakterystyczną tej hekatombi w porównaniu z innymi wojnami jest to, iż większość jej ofiar stanowili cywile. Szacuje się, że zginęło ich w sumie ok. 41 milionów. Nie zapominając o politycznym czy ekonomicznym wymiarze spustoszeń jakie dokonała, bezsprzecznie II wojna światowa pozostawiła po sobie przede wszystkim morze ludzkich tragedii. W wyniku zawieruchy wojennej, wywózek, przesiedleń, losy milionów pracowników przymusowych, więźniów obozów koncentracyjnych były nieznane ich rodzinom.

Zorganizowane próby tropienia losów i rejestrowania osób zaginionych podejmowane były jeszcze podczas wojny, początkowo przez brytyjski Czerwony Krzyż, zaś po jej zakończeniu, przez Administrację Narodów Zjednoczonych do spraw Pomocy i Odbudowy (UNRRA). Od 1948 roku poszukiwanie zaginionych przejęła **Międzynarodowa Służba ds. Poszukiwań** (International Tracing Service, w skrócie ITS). Z biegiem czasu coraz mniej potrzebna była bezpośrednia i doraźna pomoc w powrocie do rodzin i domów, a coraz bardziej służenie informacją na temat losów zaginionych.

Dnia 6 czerwca 1955 roku w Bonn zawarte zostało przez Belgię, Holandię, Luksemburg, Francję, Wielką Brytanię, Republikę Federalną Niemiec, Włochy, Grecję, Izrael i USA porozumienie powołujące **Międzynarodową Komisję** do spraw Międzynarodowej Służby Poszukiwań (tzw. **Porozumienie Bońskie**). Porozumienie określało jako zadanie ITS prowadzenie poszukiwań osób zaginionych oraz gromadzenie, porządkowanie, przechowywanie i udostępnianie rządów oraz zainteresowanym osobom fizycznym dokumentów dotyczących Niemców i obywateli innych państw, którzy byli więzieni w narodowosocjalistycznych obozach koncentracyjnych lub obozach pracy, lub obywateli innych państw, którzy zostali deportowani w wyniku drugiej wojny światowej. Siedziba archiwów została umieszczona w **Bad Arolsen**, na terytorium RFN. Od samego początku zarządzanie Służbą powierzono **Międzynarodowemu Komitetowi Czerwonego Krzyża** z uwagi na humanitarny charakter jej misji oraz wiarygodność i uznanie Międzynarodowego

Komitetu. Rzeczpospolita Polska podpisała **1 czerwca 2006 r.** Protokół o zmianie porozumień bońskich i od tego czasu zasiada, jako **jedenasty członek** w Międzynarodowej Komisji.

Po ponad 60 latach od zakończenia drugiej wojny światowej działalność Międzynarodowej Służby Poszukiwań ma w coraz mniejszym stopniu charakter humanitarny, a w coraz większym naukowo- badawczy. Jest ona w dzisiejszych czasach przede wszystkim instytucją archiwalną będącą przedmiotem zainteresowania historyków, naukowców i badaczy. W związku z powyższym, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża uznał, że jego misja humanitarna w ITS dobiegła końca i zwrócił się z prośbą do Międzynarodowej Komisji o wyznaczenie innego podmiotu, który pełniłby funkcję kierowniczą i zarządzającą archiwum. Spowodowało to konieczność wynegocjowania nowej umowy międzynarodowej regulującej funkcjonowanie Międzynarodowej Służby Poszukiwań.

Zadanie przygotowania tekstu stosownego porozumienia zostało powierzone utworzonej w tym celu, złożonej ze wszystkich państw zasiadających w Międzynarodowej Komisji, **Strategicznej Grupy Studyjnej** (Strategic Study Group- SSG), której przewodniczącym została wybrana Liesbeth Lijnzaad, doradca prawny w MSZ Królestwa Niderlandów, a po zakończeniu jej misji (maj 2010), polski reprezentant w Międzynarodowej Komisji, zastępca dyrektora Departamentu Prawno- Traktatowego MSZ, **Andrzej Misztal**.

Wynikiem prac SSG jest **Porozumienie o Międzynarodowej Służbie Poszukiwań**, podpisane w Berlinie w dniu 9 grudnia 2011 roku przez 11 państw członkowskich Międzynarodowej Komisji. W *Porozumieniu* utrzymany został międzynarodowy charakter ITS. W ramach kompromisu osiągniętego w toku negocjacji uznano, że ITS nie będzie *de iure* organizacją międzynarodową, lecz „organizacją o międzynarodowym charakterze”. Nie będzie zatem posiadała podmiotowości prawnomiędzynarodowej, natomiast- w celu właściwego wypełniania swoich zadań- posiadać będzie osobowość prawną na gruncie prawa niemieckiego. Kierunek polityczny Międzynarodowej Służby Poszukiwań wyznaczać będzie Międzynarodowa Komisja, natomiast za bieżące kierowanie i administrowanie archiwami (konserwacja, katalogowanie dokumentów, zarządzanie personelem, przygotowywanie budżetu) odpowiadać będzie Dyrektor ITS, powoływany przez Międzynarodową Komisję. Międzynarodowej Komisji i Dyrektorowi ITS przy realizacji bieżących zadań doradzać będzie partner instytucjonalny, na którego wybrano **Niemieckie Archiwa Federalne** (Bundesarchiv). Szczegóły współpracy tej instytucji z ITS określono w odrębnym porozumieniu między ITS a partnerem instytucjonalnym, dzięki czemu, w razie potrzeby i jeśli tak zdecyduje Międzynarodowa Komisja, możliwa będzie rezygnacja ze współpracy i zmiana partnera instytucjonalnego bez potrzeby zmieniania Porozumienia

o Międzynarodowej Służbie Poszukiwań. Odnośnie finansowania ITS uzgodniono, że jedynym płatnikiem organizacji będą Niemcy.

Porozumienie o Międzynarodowej Służbie Poszukiwań wejdzie w życie po jego ratyfikowaniu przez 11 państw członkowskich, do tej pory Porozumienie ratyfikowały Francja, Grecja, Izrael, Niderlandy, Niemcy, Polska (30 lipca 2012 r.), USA, Wielka Brytania i Włochy. Procedur ratyfikacyjnych nie zakończyły jeszcze Belgia i Luksemburg.

Więcej informacji nt. ITS można znaleźć pod adresem:

<http://www.its-arolsen.org/en/system/welcome/witajcie/index.html>